

Kako je tu obuhvaćen čitav narodni instrumentarij Mađara u već uobičajena 4 poglavlja (idiofoni, membranofoni, hordofoni i aerofoni), od najelementarnijih oblika (napose aerofonskih), kojima jedva i pristaje termin muzički instrument, do visoko razvijenih (naročito hordofona), razumljivo je da činjenice i teze ili hipoteze iznošene uz pojedine od njih izazivaju pitanja ili potrebu obrazloženja, koja u izdanju s koncepcijom ove vrste ne mogu doći dovoljno izdašno do izražaja. Dok se tu kod nekih instrumenata takva mišljenja o njima nalaze rečena, kod drugih ih nema, iako bi se očekivala. Tako npr. E. Emsheimer zastupa ovdje hipotezu da je svirala bez rupica a s kanalom u pisku, koji kod svirke čini vršak jezika svirača s dijelom stijenke svirale, davna baština ugrofinska, jer su takve potvrđene samo kod ugrofinskih naroda, dok u odsjeku o istim takvim sviralama bez rupica, ali sa strujom zraka usmjerenom oštro na sam rub otvora svirale iz male reške među usnama svirača, kao i o onima sa zasjekom u tom rubu otvora svirale ili pače onima s dancem i rupicom s bridom niže otvora, nema odgovarajućega mišljenja, premda je u svih tih suvrstica ove vrste svirala bez rupica isti princip svirke (suptilno mijenjanom jačinom struje zraka izazivan niz alikvotnih tonova, sad s otvorenim, sad sa prstom zatvaranim donjim otvorom cijevi svirale); a svirale te vrste, zajedno s onima gore spomenutima, gdje zračni kanal tvori jezik svirača, po dosad poznatom rasprostriranju svih suvrstica takvih svirala, izrazita su značajka različitih naroda karpatskoga prostora (i njegova bližeg susjedstva — osim još dva odatle vrlo udaljena manja prostora u Evropi), a tu su upravo smješteni i Mađari Csangó (u Moldaviji), kod kojih se jedinih od Mađara još (rijetko) nalaze takve svirale.

Razumljivo je i ne bi trebalo opravdavati što se unatoč ograničenju djela na samu Mađarsku spominju od mađarskih grupa izvan države spomenuti Csangó, ali je šteta što nisu uzeti u obzir instrumenti i ostalih Mađara izvan Mađarske (napose onih iz Jugoslavije), što bi za izvjesne etnomuzikološke izvode moglo biti korisno, isto tako kao što bi bilo i uključivanje glazbila nemađarskih manjina u okviru današnje Mađarske (osim nekoliko slučajeva).

Kako se iz ovoga prvog sveska vidi, pobijedilo je stajalište da će prije doći do ostvarivanja ovoga plana ako se budu sukcesivno izdavale monografije o narodnim glazbilima pojedinih država, nego naroda ili kad bi izdanje imalo leksikonski značaj za cjelinu Evrope (premda bi stručno i praktički za etnomuzikologa bilo izdanje leksikonskog značaja podesnije).

Milovan Gavazzi

VUK STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, SRPSKE NARODNE POSLOVICE. Sabrana dela Vuka Karadžića, knj. IX. Priredio MIROSLAV PANTIĆ. Prosveta, Beograd 1965, 698 str.

Kritičko izdanje Vukove zbirke srpskih, hrvatskih i crnogorskih narodnih poslovice, koja je izašla god. 1849. u Beču, u štampariji jermenskog manastira pod naslovom »Srpske narodne poslovice i druge različne kao one u običaj uzete riječi«, ujedno i jubilarno izdanje o stogodišnjici smrti Vuka Stefanovića Karadžića (1864—1964), koje je priredio i pogovorom (str. 573—647) i bilješkama popratio Miroslav Pantić, sadrži, pored zbirke iz 1849, u dodacima:

1. Spisak prenumeranata uz prvo izdanje, 1836; 2. Objavljenije o narodnim srpskim poslovicama; 3. Oglas za drugo izdanje »Srpskih narodnih poslovica«; 4. Opet nova knjiga; 5. Poslovice koje je Vuk naknadno uneo u svoj primerak »Srpskih narodnih poslovica«; 6. Poslovice koje je iz Vukovih rukopisa objavio Sima N. Tomić u prvom državnom izdanju »Srpskih narodnih poslovica«; 7. Neobjavljene poslovice iz Vukovih rukopisa; zatim slijede: Napomene i objašnjenja; Beleške o ovom izdanju; Registri; Ilustracije.

U povodu kritičkog izdanja srpskih, hrvatskih i crnogorskih narodnih poslovica možemo konstatirati, svejedno da li na početku ili na kraju osvrta, činjenicu da naša predugo mlada nauka nije dala nijednu iscrpnu studiju o prirodi narodnih poslovica i njihovoj strukturi. Ovu činjenicu ističe i Miroslav Pantić u pogovoru kao i u bilješkama uz kritičko izdanje, međutim, njegov pogovor »Vuk Stefanović Karadžić i naše narodne poslovice« također nije imao namjeru da izmijeni spomenutu činjenicu, pa se zadržao na inače našoj nauci toliko potrebnim pozitivističkim provjerama i utvrđivanju podataka. Očekivati je u kritičkom izdanju upravo takav pozitivistički komentar, koji bi, da je proveden dosljedno i prije svega, naglašavam, kritički, bio od velike naučne vrijednosti. Veliki jedan »ali« kvari mutnu sreću autoru ovoga komentara, kojemu se pohvala i epitet pozitivistički može iznijeti s precizno postavljanim ogradama. Prije svega očekuje se od pozitivistički snabdjevenog teksta objektivnost i nepristranost utvrđivanja činjenica. Pozitivističkom metodom nauka se u nas, u Srba kao i u Hrvata, nije ni izdaleka dovoljno služila, pa su stoga i nedostaci svugdje i u svakom času prisutni. Budući da književnom historičaru M. Pantiću očito ova metoda najbolje odgovara, za žaljenje je kada se upotrebljava kao sredstvo za podupiranje nacionalističkih »teza«.

U Pantićevu komentaru susrećemo se s dvije vrste zastranjivanja. U prvoj su grupi oni spomenuti odavno osuđeni, ali ne i spriječeni u daljim mogućnostima manifestiranja, pokušaji prešućivanja čitavih razdoblja jedne nacionalne književnosti, hrvatske u ovom slučaju, kao i velikoj većini čitalaca, naučnih i kulturnih radnika neshvatljivo izbjegavanje nacionalnog hrvatskog imena.

U drugoj grupi možemo govoriti o zastranjivanjima »škole«, kruga, o shvaćanjima koja su u suvremenim istraživanjima folkloru nesumnjivo prevladana. Razvitak je nauke takav da će zastarjele postavke jedne škole prije ili kasnije dovesti njene pripadnike, naučne radnike, do neizbježnog napuštanja ukočenih teoretskih postavki. Zato ovom prilikom možemo, nasuprot takvim shvaćanjima, iznijeti suvremena gledanja na isti problem.

U prvoj grupi problema riječ je o iskrivljeno primijenjenoj nauci u cilju koji nam je danas neshvatljiv (a kada je to i mogao biti shvatljiv?), pa zato zato na pitanje o cilju, svrsi, možemo odgovoriti šutnjom. Dužnost je naučnog radnika da ovom prilikom upozori na mjesta uzaludnih pokušaja u tekstu Miroslava Pantića.

Kritičko izdanje Vukove zbirke nosi sa sobom nezaobilazan zahtjev da se, nakon stotinu i dvadeset godina, ne ponavljaju neka od Vukovih zastarjelih shvaćanja, koja se u vremenu Vukovu mogu objasniti ali im danas u nauci nema mjesta.

Budući da Miroslav Pantić nije imao namjeru napisati impresionistički intoniran, nego kritički, pozitivistički pogovor (iako je podlegao upravo onome što je izbjegavao tj. impresionizmu), onda već i njegov naslov »Vuk Stefanović Karadžić i naše narodne poslovice« — poziva na oprez. Naučni radnik koji je prije svega poklonik pozitivističke metode za volju istine može da naslovi svoj kritički komentar samo: »Vuk S. Karadžić i poslovice naših naroda«. Vizija zajednice naših naroda koju Vuk Stef. Karadžić nije imao za naučnog radnika i za sve građane danas je stvarnost koju u svakoj prilici treba afirmirati, u svakoj situaciji ponovno — ostvarivati. Ovakve primjedbe mogu zazvučati kao fraze koje s naukom nemaju veze, ali čak i onda kada bi ih netko prihvatio kao fraze, one bi imale jačine i bile kontrast nauci, takvoj kakva u tekstu M. Pantića služi direktno i indirektno za pothranjivanje fraza i ideja suprotnih smislu i idejama ovih riječi, koje bi, čak kada bi zazvučale kao fraze, opet zadržale svoje temeljno pozitivno značenje.

Tako iz teksta M. Pantića slijedi zaključak da hrvatska književnost počinje od 17. stoljeća. Pišući o predvukovskim varijantama, Pantić upotrebljava slijedeću »klasifikaciju«:

»Te su varijante nalažene u našim srednjovekovnim romanima (Život Aleksandra Velikoga, Karejski tipik), delima dubrovačkih i dalmatinskih pesnika, komediografa, propovednika i moralista (Šiško Menčetić, Đore Držić, Petar Zoranić, Marin Držić, Dinko Ranjina, Dinko Zlatarić, Petar Hektorović, Martin Benetović, Đivo Gundulić, Đono Palmotić, Petar Knežević, Andrija Kačić Miošić, Đuro Ferić, Frančesko Marija Apendini i dr.), u sastavima srpskih i hrvatskih pisaca XVII, XVIII i XIX veka...« (str. 658, Beleška o ovom izdanju).

Tako su stari hrvatski pisci smješteni u književni Monte Carlo, u čardak ni na nebu ni na zemlji, a hrvatski kao i srpski pisci u ovom slučaju, javljaju se od 17. stoljeća nadalje. Kada, međutim, situacija dovodi M. Pantića neizbježno do upotrebe nacionalnog imena, izvest će ovaj naučni radnik jedinstvenu piruetu ali, naravno, nezgrapno. Budući da je riječ o Đuri Feriću, jednom od stanara dubrovačko-dalmatinskog čardaka ni na nebu ni na zemlji, Miroslav Pantić stvara »prigodan« termin kojim postavlja »tezu« o postojanju anacionalne — književnosti pisane latinicom:

»... bilo bi od značaja ako bi se moglo dokazati da ih je (poslovice, D. Z.) od Muškatirovića uzeo i Ferić, jer bi to bio jedan primer, dosad neuočen Muškatirovićevog uticaja na književnost pisanu latinicom u njegovo doba i nešto kasnije« (str. 632, kurziv D. Z.).

Ostaje pitanje (!) u kojem to vremenskom rasponu traje književnost pisana latinicom (do 17. stoljeća, kako se može zaključiti po tekstu na str. 658) i, analogno, gdje počinje i kada završava književnost pisana ćirilicom a počinje srpska književnost. Pozitivizam kao metoda ne može naučnog radnika dovesti do spomenutih pretpostavki. Metoda je neutralna, ali u rukama »Mandušića Vuka« svaka metoda može postati ubojiti bumerang. Slijedi Pantićev stav prema imenu »ilirsko«:

»Koliko se u ovome času zna, humanista i pesnik iz starog Šibenika Juraj Šižgorić (oko 1420—1509) bio je prvi čovek iz naših strana kome je došlo na um da u naročitu zbirku pribere naše ili kako je *on to voleo da govori: 'ilirske'* — poslovice, istina prevodeći ih na latinski jezik.« (str. 538, kurziv D. Z.).

Hrvatski pjesnik i humanist Juraj Šižgorić upotrebljavao je ime *ilirsko* kao i mnogi prije njega i poslije njega. Naučni radnik danas i odavno već ne može napisati, ukoliko ne želi da se kao naučni radnik diskreditira, i to napisati u komentaru uz kritičko izdanje, kako je Juraj Šižgorić 'volio' da govori: *ilirske* poslovice. Ime *ilirsko* nije dobroćudna uzrečica nekog starog Šibenčanina. Može se i reći da je Juraj Šižgorić volio ime »ilirsko« (a to je opet značenje različito od onoga koje ista riječ poprima u rečenici M. Pantića), ali to je ime upotrebljavao logično u kontinuitetu koji je odavno zacrtan. U ovom slučaju laik bi trebao konzultirati opću enciklopediju, a naučnom radniku preostaje »samo« da ispita svoju savjest.

Na početku svoga komentara napisao je M. Pantić nešto što je kasnije očito zaboravio, da su poslovice »... stolicima stvarali naši narodi« (str. 574). Međutim, u zanosu koji sigurno nije posljedica pozitivističke metode, Pantić misli isto što i Vuk u vrijeme kada je dao naslov svojoj zbirci.

»Kao i kada su u pitanju bile narodne pesme, Kopitar je tražio poslovice koje bi predstavljale 'čisto vino', i Vuk je upravo to davao, njemu i svim drugim svojim čitaocima: 'Narodne srpske poslovice' — bile su doista zbornik narodnih srpskih poslovice.« (str. 625)

Očito da je ova tvrdnja kontradiktorna onoj koju o toj istoj zbirci pret hodno iznosi M. Pantić na temelju Vukovih podataka (str. 616—617) u kojim je sve dijelovima zemlje Vuk slušao i bilježio poslovice (u Srijemu, Bačkoj, Hrvatskoj, Resavi, Srbiji, Bosni i Hercegovini, u Primorju, Dubrovniku, Boci, Risnu, Perastu itd.).

Osam strana nakon ovih brižljivo navedenih podataka M. Pantić zaključuje da je to »doista« zbornik narodnih srpskih poslovice. Tko jamči za ispravnost, naučnost zaključaka koji su izvedeni iz nesumnjivih činjenica?

Samo u slučaju jednog pisca napravio je M. Pantić iznimku i nazvao ga hrvatskim: »Barokni hrvatski pesnik Pavle Riter Vitezović...« (str. 598), zato što je Pavao Riter Vitezović svojom djelatnošću pretežno vezan za sjevernu Hrvatsku (*reliquiae reliquiarum*) a životom i radom pripada drugoj polovini 17. stoljeća (1652—1713) kada već (!) M. Pantić priznaje (prema citiranom tekstu na str. 658) postojanje nacionalne književnosti, postojanje hrvatskih kao i srpskih pisaca.

Stav M. Pantića prema varijantama, izvan kojih je nezamislivo proučavanje prirode usmenog narodnog stvaralaštva, došao je do izražaja gotovo uzgredno, ali ga ne treba prihvatiti samo kao izraz autorovih individualnih shvaćanja. To je i stav širega kruga istraživača, pristalica teze o individualnom karakteru folklornog stvaralaštva.

U pregledu sakupljača i zbirki poslovice koje su prethodile Vukovu radu, uz zbirku Tome Mikloušića u knjizi »Izbor dugovanj vsakovrstneh za hasen i razveselenje služećeh« (Zagreb, 1821), Pantić pretpostavlja da je zbirka ostala Vuku nepoznata, ali: »Da ih je imao u rukama (poslovice, D. Z.), on bi doduše uočio da poneke od tih dve stotine pedesetak 'kajkavskih' poslovice predstavljaju samo više ili manje interesantne varijante poslovicama koje je on imao sa drugih, i raznih, strana, ali bi izvesno odmah zapazio i to da su poneke druge veoma korisna, ponekad upravo dragocena, dopuna njegove zbirke.« (str. 589, kurziv D. Z.)

Za jedan dio poslovice zabilježenih u kajkavskom dijalektu M. Pantić konstatira da su to »samo varijante«, svejedno da li više ili manje zanimljive, poslovice koje je Vuk već sakupio. Istom bi se logikom moglo reći da su Vukove poslovice, zabilježene u štokavskom dijalektu, samo više ili manje zanimljive varijante poslovice kajkavskog dijalektalnog područja. Kakvo bismo vrijednosno značenje trebali pridavati činjenici da je neka priča ili poslovice »samo« varijanta onoga što je već zabilježeno? Očito je, međutim, da M. Pantić varijante promatra sa stajališta i s kriterijima pisane književnosti. Upravo u varijantama leži bitna razlika među usmenom i pisanom književnošću.

M. Pantić daje iscrpan pregled izmjena koje je Vuk proveo preuzimajući poslovice iz »Priča« Jovana Muškatirovića i iz gramatike F. M. Appendinija, a sada, što je vrlo zanimljivo, Pantić smatra da je Vuk mijenjao Appendinijeve poslovice »... obično neznatno« (str. 630). Vuk je brisao, međutim, jezične karakteristike kraja gdje su te poslovice nastale. Treba samo pročitati pregledan popis tih izmjena, iz kojega ovom prilikom navodim nekoliko primjera:

Vuk: *Bog ne spava.* — Appendini: *Bog ne spi.*

Vuk: *Ili mala, ili velika nevjesta, hoće se svatovi.* — A.: *Oli malahna nevjesta, oli velika, hoće se svatovi.*

Vuk: *Kad ideš vuku na čast, povedi psa uza se.* — A.: *Kad ideš u vuka na pir, vodi psa uza se.*

Vuk: *S Vlahom do po zdile, a od po njom u glavu.* — A.: *S Vlahom do po zdile; a od po nje s njome u glavu.*

Vuk: *Teško punici na zetovoj ulici.* — A.: *Teško ti punici po zetovoj ulici.*

Vuk: *Kokoš pije, a na nebo gleda.* — A.: *Kokoš pije i na nebo gleda.*

Vuk: *Stavi luda na visoko, nek nogama maše.* — A.: *Stavi ludo na visoko da nogama maha.*

Vuk: *Iščupaj komarcu nogu, i crijeva su mu na dvoru.* — A.: *Iskubi komarcu nogu, i crijeva mu su na dvoru.*

I opet pozitivistička metoda nije kriva što Pantiću ne omogućuje da dođe do važećih kritičkih, naučnih zaključaka. Činjenica da je Vuk mijenjao poslo-

vice razumljiva je i objašnjiva u vrijeme kada je to Vuk činio, ali ne može se objasniti činjenica kada se naučni radnik, stotinu dvadeset godina nakon toga, u kritičkom izdanju ne distancira od shvaćanja koja je Vuk u svoje vrijeme mogao imati i usprkos tome (ne, radi toga) ostvariti djelo čija veličina uključuje u sebi i sve neizbježne nedostatke.

Miroslav Pantić usprkos mehanizmu naučne metode kojom se služi naizgled objektivno — piše apologetski komentar Vukova rada. U svojoj suštini Pantićev je tekst očit primjer kako se impresionistički pristup Vukovu djelu, dakle nekritički pristup, argumentira objektivnom mašinerijom pozitivističke metode. Taj privid objektivne naučnosti raspršit će se u spontanosti jedne Pantićeve rečenice koja se oslobodila i toga privida i koju čitav tekst komentara ne pokušava primjerima obrazložiti:

»U njima se veoma često osećaju treperenja duše i života, i ima u njima one divne i slatke sočnosti vukovske proze kada je ona najbolja, jednom reći, prisutna je tu jedna izuzetna i istinska literatura, koju je Vuk stvarao bar u onoj meri u kojoj se može reći da joj je tvorac bio njegov narod sam.« (str. 626, kurziv D. Z.)

Pantić naglašava literarnost Vukova djela i promatra ga samo kao kanon, uzor književne proze. Vukovo djelo zahtijeva analizu svojih visokih literarnih osobina, ali njegov rad na sakupljanju usmenog narodnog stvaralaštva zahtijeva isto tako kritički pristup koji danas omogućuje folkloristička znanost. (Postoji akutna potreba revidiranja filozofskih pretpostavki znanosti druge polovine 19. stoljeća, za što su se založili R. Jakobson i P. Bogatirjov u članku: »Folklor kao naročit oblik stvaralaštva«, R. Jakobson, Selected Writings, IV, 1966, Mouton & Co, The Hague, Paris).

Miroslav Pantić nije folklorist i zato piše kritički komentar literarnom djelu i čini temeljnu grešku poistovećivanja Vukove proze s njezinim kolokvijalno i regionalno obilježenim usmenim predloškom.

U ovom godišnjaku bilo je govora i o literarnosti Vukovih zapisa, ali to je učinjeno sa stajališta što ga već omogućuje znanstvena folkloristika:

»... Vuk je počeo dotjerivao tekstove koji su bili ili njegovi ili tuđi zapisi i time ih 'literarizirao', što znači da je sa njih skidao — dakako u najplemenitijoj namjeri radi svojih jezičnih ideala — rosnost njihove svježine, a to znači njihovu autentičnu primitivnu boju, i na taj način svrstavao među primjere za uzorna štiva našega književnoga jezika, što oni u velikoj većini do toga njegova zahvata nisu nikako bili. (...) I zato je zanimljivo istaknuti da su, npr., s toga stanovišta zapisi u nas Hrvata, načinjeni prije Vuka, pouzdaniji, autentičniji, kako je to pokazala i sakupljačka praksa XIX stoljeća a i ona naših dana.« (O. Delorko, Narodna umjetnost, knj. 5—6, 1967—68, str. 582—583)

Kao posljedica spomenuta Pantićeva poistovećivanja Vukove proze s usmenom narodnom prozom, tj. kao posljedica tretiranja Vukova djela isključivo kao literarnog djela, dolazi do slijedećeg krešenda u Pantićevu u suštini impresionističkom komentaru:

»... ali ovako autentične, sočne i probrane građe, građe u ovolikom opsegu i s ovakvom neusporedivom veštinom zahvaćene iz samih nedara naroda nikada neće više biti. Vuk je imao sreće da joj se okrene u pravi čas: kad je ona blistala u sjaju svoga savršenstva, ali i kada je, istovremeno, na vidiku već bilo jasnih znakova njenoga nazatka...«

»S druge strane, oni koji su pre njega pošli, i koji su mu prethodili, nisu još mogli — i kada su, inače, pred sobom imali baš iste poslovice — da nađu i da zabeleže primerke onako konačne i do one mere savršeno izbrušene.« (str. 647)

Tako u završnom odlomku pogovora susrećemo i zabludu o izumiranju, presahnjivanju narodnih poslovice, zabludu koja nije karakteristična samo za M. Pantića, jer se u nauci javila mnogo ranije i, u sredini u kojoj se javila, bila je i mnogo ranije prevladana. Spomenuto mišljenje sadržano je već u Taylorovu djelu »Primitive Culture« I (1871): »We can collect and use the old proverbs, but making new ones has become a feeble, spiritless imitation, like our attempts to invent new myths or new nursery rhymes.« (Citirano prema: Archer, Taylor, »The Proverb and an Index to the Proverb«, Folklore Association, Hatboro, Pennsylvania 1962, str. 11).

U spomenutoj studiji Archer Taylor ispravno je i naučno komentirao takvo mišljenje. Naime, moguće je govoriti samo o fluktuacijama u stvaranju poslovice i o interesu koji pojedina razdoblja za njih pokazuju (str. 12, o. c.).

Kabinetska i patetično izražena Pantićeva misao da takve (Vukove, D. Z.) građe »zahvaćene iz samih nedara naroda nikada neće više biti« — očita je posljedica odsustva bilo kakvog kontakta sa živim terenom, s narodom. Da je M. Pantić malo zavirio u »sama nedra naroda«, ne bi mogao završiti tekst u takvom lažno-profetskom tonu. Napisati da nečega nikada neće više biti, a ne znati, ne poznavati što sve još danas na terenu živi — očito je nenaučno. Kada M. Pantić, u bilješci na strani 647, navodi mišljenje Veselina Čajkanovića: »gotovo sve zbirke poslovice posle Vuka izobiluju rdavim i nevrednim materijalom« — onda je pitanje koje zbirke V. Čajkanović izrazom »gotovo sve...« izuzima iz opće ocjene manje vrijednosti, tj. koje su mu zbirke bile dostupne, i drugo, još važnije: što se može podrazumijevati pod određenjem »nevredni materijal« — ako je to materijal zabilježen na terenu! Za današnjeg znanstvenika, folklorista, ne postoji nevredni materijal koji je zabilježen ili snimljen na terenu.

M. Pantić citira Čajkanovićevu misao iz 1912, što je dokaz da sam nije evoluirao, iako ih dijeli razmak od pola stoljeća (1965). Posljedica je to Pantićeva promatranja Vukova djela isključivo, ponavljam, kao literarnog djela kojega su rečenice »savršeno izbrušene«, »konačne« i — razumljivo — nepopovljive. Iz istih razloga Pantić može napisati govoreći o sakupljačima prije Vuka: »... i kada su, inače, pred sobom imali baš iste poslovice« (kurziv, D. Z.). Samo netko tko nije proniknuo u prirodu varijanata, tj. u suštinu prirode usmenog stvaralaštva — sa svojih kabinetskih pozicija može pretpostaviti postojanje »baš istih poslovice« pred kojima su se našli sakupljači prije Vuka.

Svatko tko je na terenu zapisivao, snimao, dobro zna da se ne može dvaput susresti s istom pričom, pjesmom pa čak i poslovicom, iako je ova posljednja čvršća u konstrukciji, jer u svakom ponovno zabilježenom kazivanju dolazi do finih i najfinijih oscilacija, pa tako i poslovice, u većini slučajeva, kada su na izgled iste — nose akcenatske i jezične osobitosti područja u kome se govore i mogućnost niza drugih varijantnih obilježja. Prema tome, svaka je zabilježena poslovice (pjesma ili priča) u obliku u kome je zabilježena istovremeno i konačna, ravnopravno konačna s onim zapisom koji joj je prethodio ili koji će joj slijediti, pa stoga pojam *konačnosti* o kojoj ovdje govorim nije onaj isti Pantićev pojam kada kaže da sakupljači prije Vuka »nisu još mogli... da zabeleže primerke *onako konačne*...« (str. 647, kurziv, D. Z.). Pantić konstatira da je Vuk proveo stilizaciju nekih poslovice, npr. poslovice iz »Srpskog rječnika« Vuk je prenio u svoju zbirku »... ovdje-onda ponešto modifikovane« (str. 599). Budući da je Vukove izmjene Appendinijevih zapisa Pantić obilježio kao »obično neznatne«, a samo jedva ponekad kao »nešto osjetnije« — i ove su izmjene poslovice iz Rječnika podjednako značajne kao i stilizacije poslovice koje je Vuk prenio iz cetinjskog u bečko izdanje. M. Pantić uočava Vukova »doterivanja stila i jezika« (str. 645) i označava ih kao »sitna ujednačavanja« (str. 645). Značajno je — i u tome je nesumnjiva Pantićeva zasluga — da nas je ovo jubilarno izdanje zadužilo obavještenjima o izvorima iz kojih je Vuk uzimao pojedine poslovice i — prije svega — zaista preciznim i iscrpnim prikazom odnosa između bečkog i cetinjskog izdanja Vukove zbirke poslovice kao i njihova odnosa prema poslovicama preuzetim iz »Srpskog rječnika« (1818) i »Prvog srpskog bukvara« (1827).

Ovaj iscrpni pregled zadužio je podjednako literarne historičare kao i folkloriste jer omogućava prvima da slijede proces Vukova rada, proces koji je doveo do stvaranja savršenog uzora proze, dok folkloristima ovaj značajni pregled odnosa dokazuje da Pantić na temelju svoga minuciozno obavljenog posla nije mogao doći do zaključka o »... tačnosti i verodostojnosti« Vukovih zapisa (str. 574). Pantićeva je naučna zasluga u tome što je rezultatima svoga pregléda (u napomenama i objašnjenjima), kao i pregledom Vukovih izmjena Muškatirovićevih i Appendinijevih zapisa *osporio* vlastita, u nauci odavno zakašnjela, teoretiziranja.

Tako bi Pantić, vjerojatno, obilježio kao neznatnu slijedeću izmjenu u Vukovu zapisu jedne poslovice iz Kotora:

»Radija sam biti furba nego kurva.« (Furba — znači lukava, str. 369, Poslovice koje je Vuk naknadno uneo u svoj primerak »Srpskih narodnih poslovice«). U izvorniku, usmeni predložak očito je glasio: »Radija sam biti furba nego kurba«, već i zato što uz obalu prevladava oblik »kurba« ali — i zato što postoji u konstrukciji poslovice fonemska i ritmizirana igra riječi koje se i akcenatski podudaraju: fúrba — kúrba.

Vukova intervencija, zapis »kurva«, narušava cjelovitost a time i efekt poslovice. To je, razumljivo, samo jedan od primjera mnogobrojnih jezičnih

zahvata na temelju kojih se ne može govoriti o točnosti i vjerodostojnosti Vukovih zapisa. Takve su izmjene za M. Pantića neznatne jer on insistira na vrednotama koje su »u prvom redu književne« (str. 574), pa sve promjene promatra samo kao etape na putu do ostvarivanja — kanona, savršenog uzora proze. Zato je i mogao napisati da nitko prije ni poslije Vuka nije donio niti će donijeti tako »savršeno izbrušene« (str. 647) poslovice. U literarnom smislu Vukovi su zapisi neponovljivi kao što je i svako umjetničko djelo — neponovljivo. Ogromno bogatstvo živi i dalje u našim narodima (Pantić, npr. često govori »naš narod« i »naše narodne poslovice«, pa se ne zna na koji to narod misli i na čije se to poslovice odnosi); postoje u rukopisima i pojavit će se još zbirke autentičnih zapisa poslovice u kojima će biti sačuvana »rosnost njihove svježine« (O. Delorko, o.c.). Za folkloristiku to je najbitnije. S Vukovim zapisima nije prestalo i usmeno stvaralaštvo naših naroda, a kritičko izdanje Vukove zbirke zahtijevalo je i komentar napisan sa stajališta današnjeg stupnja folkloristike.

•Ako je u svoje vrijeme približavanje folkloristike književnoj historiji omogućilo da se objasni niz pitanja genetičkog karaktera, onda će razdvajanje obiju disciplina i ponovno uspostavljanje autonomije folkloristike vjerojatno olakšati da se razjasne funkcije folklor i otkriju njegovi strukturni principi i njegove osebnosti«. (R. Jakobson — P. Bogatirjov, Folklor kao naročit oblik stvaralaštva, o.c. str. 15)

I na kraju, u toku pisanja osvrta na kritičko izdanje Vukove zbirke »Srpske narodne poslovice i druge različne kao one u običaj uzete riječi« (Beč 1849) — nametala se pomisao, ni malo optimistička, neizbježna nakon svega ovdje izrečenog, da se ovim osvrtom i ovim pokušajem obraćanja jednom suvremeniku, M. Pantiću, ulazi već u sferu naučne fantastike; razgovara se s duhom prve polovine 19. stoljeća.

Divna Zečević

BRUNO RAVNIKAR, KOREOGRAFIJA LJUDSKEGA PLESA. Založil Republiški svet zveze kulturno prosvetnih organizacij Slovenije. Odbor za folkloro, Ljubljana 1969, 84 str.

U uvodu autor govori o povijesti zapisivanja plesova, pa i narodnih, s posebnim osvrtom na domaće zapisivače — kinetografe, kako ih on naziva. Veoma je interesantno poglavlje u kojemu Ravnikar analizira sve elemente potrebne da bi neki sistem zapisivanja odgovorio svojoj svrsi. Podijelivši pitanja na ona o vremenu, prostoru i stilu plesa, on originalnim načinom raščlanjuje probleme i daje odgovore na mnoge od postavljenih upita. Ravnikar objašnjava sisteme zapisivanja domaćih autora, svaki sistem ilustrira plesnim primjerima i na taj način pruža mogućnost svima onima koji se bave primjenom ili proučavanjem narodnih plesova da lakše prate domaću plesnu literaturu. Posebno veliko poglavlje pisac posvećuje Labanovoj kinetografiji te postepeno uvodi čitaoca u ovaj dosta zamršen ali ujedno do savršenstva dotjeran međunarodni sistem zapisivanja pokreta. Kod toga je veoma praktičan, pa izabire one postupke i elemente koji na najjednostavniji mogući način tumače pri-